

612. Tibble, Granhammar, V. Ryds sn.

Pl. 2.

Litteratur: J. Hadorph, *Resejournal* 1684 (i *Peringskiölds Monumenta* 3); R. Dybeck, *Reseberättelse* 1860 (ATA), s. 2, *Sveriges runurkunder* 1, s. 4 (D 1:10).

Stenen står 35 m. N om vägen Lerberga—Granhammar, o. 60 m. NV om Mjölmarstugan, o. 50 m. Ö om U 611. Ristningen är vänd mot S.

J. Hadorph har tydligen sett stenen vid sitt besök på platsen år 1684 (se ovan U 611). R. Dybeck omtalar, att på Hammarbacken, där Tibble by legat, syntes gravkullar, stenkretsar och bautastenan. Bland dessa låg en lång sten, som »fanns ega ett ristadt pryddigt kors å undre sidan. Han är nu rest.»

Rödaktig granit. Höjd 1,76 m., största bredd 1,29 m. Korsets höjd och bredd 0,44 m.

Stenen saknar inskrift men är försedd med ett likarmat kors som enda ristning.

613. Torsätra, V. Ryds sn.

Pl. 3, 4.

Litteratur: B 271, L 326, D 1:12. *Ransakningarna* 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1684 (i *Peringskiölds Monumenta* 3); J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 208; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 244, *Acta Literaria Sveciae*, Vol. 3 (1730—34), 1733, s. 89; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 127; UFT h. 8 (1879), s. 109; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 74.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i *Peringskiölds Monumenta* och B 271); Dybeck a. a.

Runstenen står 400 m. VNV om Torsätra huvudbyggnad, vid södra dikeskanten av en körväg, som från gården i västlig riktning för ut på gårderna. Ristningsytan vetter åt Ö. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Enligt *Ransakningarna* funnos »2 Stoorä Runesteenar i Torsätragierdet wästnordan til uth med vägen». Det är U 613 och U 614 som avses. Stenarna blevo avtecknade under Hadorphs resa 1684 (»2^{ne} wid Torsätra»); enligt anteckning på träsnittet i *Peringskiölds Monumenta* stodo de på »Torsätra gärde» (B 271: »Torsättra gärde», L 326: »Thorsätra gärde»). — O. Celsius undersökte inskriften »Månd. efter 7 Trin. 1728, h. e. 5 Augusti.» — N. R. Brocman har själv besökt platsen; han meddelar: »Andre Stenar, som äro lagde ikring denne Sten, at hindra honom från Fall, hindra jämväl dem, som nu wilja läsa honom, at se Ordet *hvita*; och är *p* i ordet *vathum* nog otydligt.» — R. Dybeck: »Denne runsten och den nästföljande [U 614] stå på Thorsätra gärde vid en från gården vestligt utgående sämre körväg, hvilken från gårdet leder ut till skogsmarken och der grenar sig i gångstigar. De äro midt emot hvarandra på hvar sin sida om vägen. Inskriftssidorna vetta icke åt vägen, utan mot öster, hvaraf kunde slutas att den gamla körvägen, som från Ryds kyrka sträcker sig norr ut nästan midt igenom Thorsätra gård och vidare till Teljeby och Vik vid Mälarstranden i granskapet av runstenen 14 [D 1:14, d. v. s. U 629, Grynsta], fordom haft en rätare riktning, så att den strukit förbi båda stenarnas ristade sidor. Andra omständigheter gifva stöd häråt. — Förevarande sten står nu på södra sidan om vägen.»

Ljusgrå, grovkornig granit. Höjd (över nuvarande markytan) 1,55 m., bredd 1 m. Ristningens höjd 1,42 m., bredd 0,94 m. Mitt på stenen finnas flera band av ljusare, hårda kvartskristaller. På några ställen ha bitar av ytan fallit bort, varigenom även ristningen har skadats. Men på det hela taget är den väl bevarad och tydlig. Den är tämligen djupt huggen.

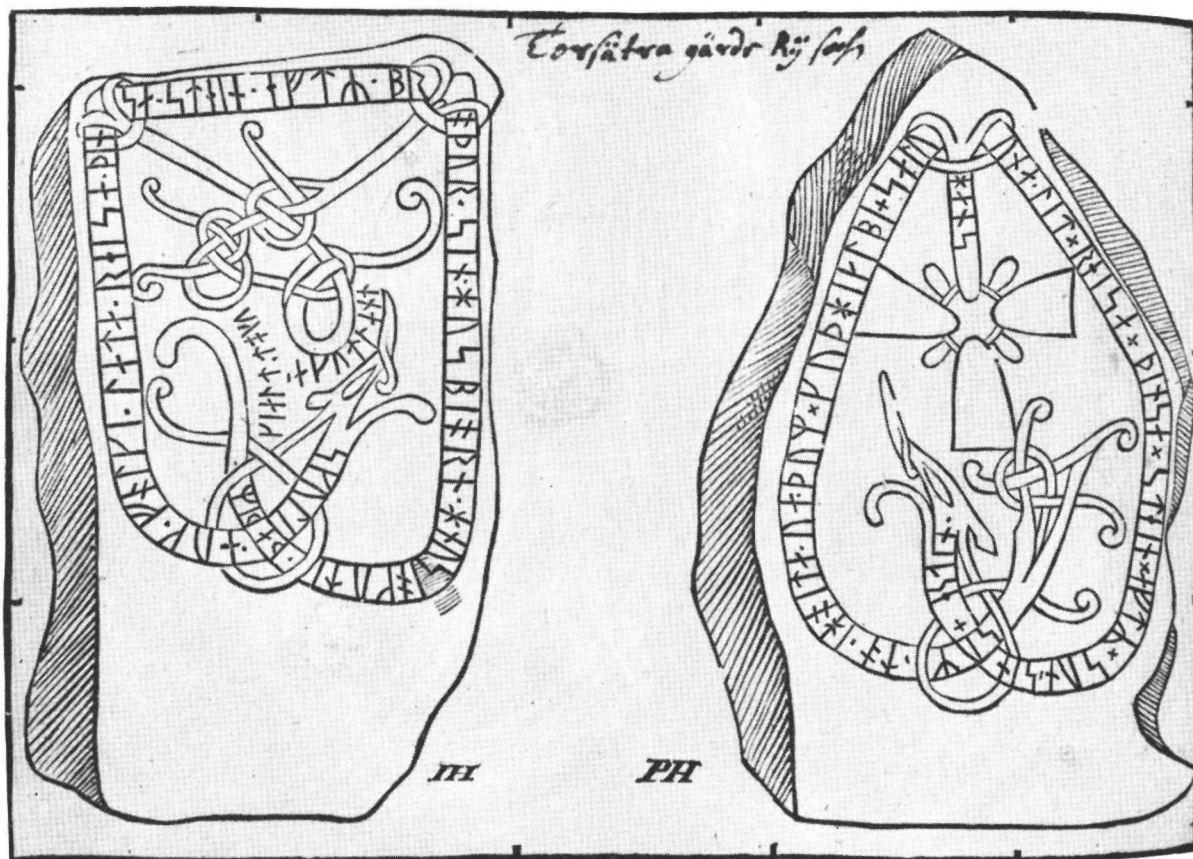

Fig. 7. U 613 och 614. Torsätra, V. Ryds sn. Efter B 271.

Inskrift:

+ una + lit + reisa + pinsa + stein + aftr + sun sin + istn sum + to + i hoita + uapum + kup hialbi +
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 salu hans -
 65

Una (l. Unna) let reisa pinnsa stein æftir sun sinn Øystein, sum do i hvitaraðum. Gud hialpi salu hans.

»Una (l. Unna) lät resa denna sten efter sin son Östen, som dog i dopkläder. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Namnet 1—3 **una** är fullt klart. 5 **i** är icke stunget. 8 **e** är tydligt stunget; likaså 19 **e**. Intet sk efter 28 **n**. Framför 32 **i** går ett kristallband över ytan, vilket ristaren tydligen har undvikit. Här finnes intet spår av ristning, ehuru avståndet från sk + är tämligen stort. 32—33 **is** äro tydliga; bst på 34 **t** likaså. 32 **i** har en svag fördjupning mitt på hst, som möjligen är huggen. Huruvida runan är stungen, kan ej med full säkerhet avgöras. Därefter tydligt 35 **n**. Mellan 34 **t** och 35 **n** finnes intet spår av ristning. Ett band av hårda kristaller går här fram och har utan tvivel undvikits av ristaren. Efter 35 **n** finnes intet sk, icke heller framför 36 **s** vid början av andra runslingan. 38 **m** är svagt (särskilt v. bst), men säkert. Intet sk efter 41 **i**. 49 **p** står mitt på en valk av hårdare sten, som ristaren ej har kunnat bemästra. Hst är tydlig, men bst svag. Återstoden av inskriften är tydlig.

Hadorph och Helgonius (B 271): 32 **e**. Sk. efter 35 **n**. — Celsius: 1—3 **unr**; 32—35 **istn** saknas; 39—51 **to + ihoti + uaum**. — Dybeck: 1—3 **una**, 32—35 **estin**, följt av sk.

Trots sin onöjaktiga läsning av inskriften har Celsius riktigt uppfattat **ihoti · uaum** som *i hvita vaðum*. Han ser emellertid här ett ortnamn, en plats i Danmark, där den man, till vars minne stenen är rest, skulle ha stupat. Hans tolkning lyder: »Uno erigi fecit hunc lapidem filio suo, qui occubuit in Hvitavapum. Deus adjuvet animam ejus.» På samma sätt uppfattas inskriften av N. R. Brocman: »Une lät resa denne Sten efter sin Son Östen, som dog i Hwitawaden. Gud hjälpe hans Sjel.»

Inskriften är anbragt på ett mindre vanligt sätt. Den börjar upptill på h. sidan och löper nedåt och inåt mot rundjurets huvud, där själva minnesformeln slutar med namnet på den döde sonen Östen. Sedan fortsätter inskriften i rundjurets stjärt nedtill och går åt vänster och ut efter stenens vänstra sida uppåt. Det sista ordet 65—68 **hans** står i övre korsarmen.

Såväl ornamentiken som runornas utseende och inskriftens formulering vittna om att U 613 och U 614 äro ristade av Visäte, ehuru de icke äro signerade av ristaren. Särskilt är att märka f-runans form, diftongens beteckning **ei** i **reisa**, **stein** och ordföljden **pinsa + stein** och **sun sin + istn**.

Om namnet *Una* eller *Unna* se U 107. 32—35 **istn** (eller **estn**) kan knappast tänkas återge något annat mansnamn än *Öystæinn*, även om beteckningen är onöjaktig.

Om uttrycket *i hvitavapum* se U 243, vilken även är ristad av Visäte.

614. Torsätra, V. Ryds sn.

Pl. 3, 4.

Litteratur: B 271, L 325, D 1:13. M. Aschaneus, F b 18, s. 319; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1684 (i Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 208; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 150; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 188, Dagbok 1760 (ATA); C. Säve, Gutniska urkunder (1859), s. XI f.; R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA), s. 3; UFT h. 8 (1879), s. 108; G. Stephens, ONRM 2, s. 796, On Runic Stones which speak of Knut the Great (1871), s. 11 (= Archæologia, Vol. 43, 1871, s. 107); E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 66; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 74.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 271); Dybeck a. a.; Stephens a. a. (efter Dybeck).

Runstenen står rest på samma plats som U 613, men vid norra sidan av vägen. Ristningsytan vetter åt Ö. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Inskriften finnes upptecknad av Mårten Aschaneus i hans anteckningsbok (F b 18); platsen säges vara: »Vthi Wäster Ryd sochn, i Toresätra Gärde, västan frå Byn, wid vägen, gent mot dän andra. Versus Orientem.» — Om uppgifterna i *Ransakningarna* och i Peringskiölds *Monumenta* se ovan U 613. — O. Celsius: »Vidi 5 Aug. 1728 lapis memorabilis.» — R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1860: »Den ene af runstenarne vid Thorsätra, norr ut i socknen, fanns mycket lutande mot en stor sten, som dolde en del af inskriften. Han upprättades.» Och i *Sveriges runurkunder* (D 1:13): »Denne märklige runsten har så långt tillbaka de äldste minnas och till sistförflutna sommar varit mycket framlutande mot en större sten, hvilken dolt en del af ristningens nedre del. Nu är han upprättad och hela ristningen i önskelig dager.»

Ljusgrå granit. Höjd (över nuvarande markytan) 1,45 m., bredd 1 m. Ristningens höjd (på h. sidan) 1,26 m., bredd (upptill) 0,93 m. Ytan är svagt buktad, mycket jämn och oskadad. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

· skuli · auk · folki · lata · reisa · pinsa · stein · iftr · bropur · sin · husbiorn · hn usiok · uti · þa þir · kialt ·
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
toku · a kutlanti ·
 75 80 85

Skuli ok Folki lata ræisa þennsa stein æftir broður sinn Husbiorn. Hann vas siok[er] uti, þa þeir giald toku a Gutlandi.

»Skule och Folke låta resa denna sten efter sin broder Husbjörn. Han blev sjuk ute, då de togo gäld på Gotland.»